

אדר א' התשע"ז

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

מלאכות המשכן כמקור למלאכות האסורות בשבת
לפרשת ויקהל (על פי שיעור של הרב אלחנן סמט)

לרשות היחיד; הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע – ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים...".

6. ומפרש רש"י:

"הם זרעו וקצרו סימנין לצבוע תכלת ועורות אילים, וטחנו ולשו נמי סימנין לצבוע. ואופה שנאמר במשנה באבות מלאכות הוא בישול סימנין"
(הערה: ה'סימנים' הם צמחים שמהם הפיקו צבעים)

לעומת פרושו של רש"י (שמקור דבריו בגמרא שבת ע"ד ע"ב), מן הברייתא משמע שאף פירוק המשכן והרכבתו הם בכלל עשיית המשכן. ואם נכלול במלאכת המשכן אף את הקרבנות שהוקרבו בו, אין צורך להידחק כפי שנדחק רש"י בדבריו שהובאו בהערה הקודמת: זריעה וקצירה ואפייה היו בהכנת לחם הפנים ובמנחות השונות.

קשר זה בין מלאכות המשכן לבין המלאכות האסורות בשבת נזכר פעמים אחדות במסכת שבת כדבר ברור. ישנן מלאכות שנזכרו במשנה, והגמרא שואלת ביחס אליהן: 'מלאכה פלונית במשכן היכן הייתה?'

7. לדוגמא בשבת ע"ד ע"ב שואלת הגמרא על מלאכות הקושר והמתיר:

"קשירה במשכן היכא הואי"

ובהמשך היא שואלת כך גם על המתיר, וכן שואלת הגמרא על מלאכת הקורע על מנת לתפור:
"קריעה במשכן מי הוה!?"

1. הגמרא במסכת שבת שואלת (שבת מט ע"ב):

זה ששנינו 'אבות מלאכות ארבעים חסר אחת' (שבת פ"ז מ"ב) – כנגד מי?

הסיבה לשאלה היא, שאמנם איסור עשיית מלאכה נזכר בתורה פעמים רבות, אך רק מלאכות מעטות נזכרו בפירוש,

2. כגון הנאמר בראש פרשתנו (שמות ל"ה, ג):

"לא תבצרו אֶשׁ בְּכָל מְשֻׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת"

3. או בפרשת כי תשא (שמות ל"ד, כא)

"... וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת, בְּחָרִישׁ וּבְקָצִיר תִּשְׁבֹּת".¹

ולכן נשאלת השאלה: כיצד הגיעה המשנה לכך ששלושים ותשע המלאכות המפורטות בה, הן הכלולות באיסור מלאכה בשבת?

4. רבי חנינא בר חמא עונה לשאלה ואומר (שבת מט ע"ב):

"כנגד עבודות המשכן"

וכוונתו לעבודות שהיו בעשיית המשכן.

בהמשך הסוגיה מביאה הגמרא ברייתא המסייעת לרבי חנינא בר חמא.

5. שבת עג ע"ב:

תניא: אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה הייתה במשכן: הם זרעו – ואתם לא זרעו; הם קצרו – ואתם לא תקצרו.

הם העלו את הקרשים מקרקע (- רשות הרבים) לעגלה (- רשות היחיד) – ואתם לא תכניסו מרשות הרבים

1 אמנם ראב"ע בפירושו הארוך ל"ט"ז, כג כתב: "את אשר תאפו – כמנהגכם, אפו – שתאכלו היום... והנה מהעומר האחת עשו כל זה, ובשלו הכול כרצונכם, ואכלו מה שיספיק לכם. 'ואת כל העודף' – הניחוהו עד הבוקר שאומר לכם מה תעשו". ומסיק רמב"ן מדבריו: "ואם כן יאכלוהו בשבת חי, מבלי שיאפו או יבשלו בפרור ועשו ממנו עוגות כמנהגם". על פי פירוש זה, אין להסיק מפסוקים אלו על איסור אפייה ובישול בשבת, שכן מדובר בפסוק כג על אפיית המן של יום ששי ובישולו, כפי שהם רגילים לעשות דבר יום ביומו, ואילו על דרך אכילת המן בשבת לא דובר כלל בפסוק זה (ומה שכתב רמב"ן שאם כן יאכלוהו בשבת חי' – לא מן הנאמר בפסוקים כתב זאת, אלא מדיעתו שאפייה ובישול אסורים בשבת). רמב"ן מסיים את פירושו בפסוק כג במילים: "והראשון (- פירוש רש"י) יותר נכון, וכן דעת אונקלוס".

1 בפרשת המן, בשמות ט"ז, כג, אומר משה לישראל: "... שבתון שבת קדש לה' מקדש, את אשר תאפו – אפו, ואת אשר תבשלו – בשלו, ואת כל העדף הניחו לכם למשמרת עד הבקר". אונקלוס תרגם: "ית אתון עתידין למיפא איפו, וית אתון עתידים לבשלא בשיל" – 'את שאתם עתידים לאפות – אפו, ואת שאתם עתידים לבשל – בשלו', ובהתאמה לכך פירש רש"י: "מה שאתם רוצים לאפות בתנור – אפו היום הכול לשני ימים, ומה שאתם צריכים לבשל ממנו במים – בשלו היום". בהתאם לכך פירש רש"י את פסוק ה שלפני כן: "והיה ביום הששי, והכינו את אשר יביא" – "והכינו" – 'את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו'. מכל זאת משתמע איסור מלאכה נוסף בשבת, והוא איסור אפייה ובישול.

סוגריים דמיוניים, ובהם הוא לבני ישראל את מצות שבת, ומצוה זו נמשכת בדבריו עד סוף פסוק ג, שם נסגרים אותם סוגריים.

הכנסתה של מצות שבת במאמר המוסגר שבפסוקים ב-ג גרמה לכך שבפסוק ד מתחיל מחדש הציווי של משה על עשיית המשכן מחדש "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר" ומעתה הוא נמשך למישרין – "קָחוּ מֵאֲתָכֶם תְּרוּמָה...". ונשאלת השאלה: מדוע הכניס משה את מצות שבת אל פתיחת הציווי שלו לבני ישראל על עשיית המשכן, בדרך כה מיוחדת של מאמר מוסגר?

12. כך פירש זאת רמב"ן:

אמר "אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות" – על מלאכת המשכן ועל כליו וכל עבודתו, והקדים השבת (- לפירוטו של הציווי הזה על עשיית המשכן) לאמר כי "ששת ימים תעשה" מלאכת "אלה הדברים", ולא ביום השביעי שהוא קודש לה'. ומכאן שאין מלאכת המשכן דוחה שבת.

כלומר, קשר זה בין מצות שבת לבין הציווי על מלאכת המשכן, המתפרש כהגבלה של זמן עשייתו של המשכן, כמעט מפורש כאן בכתוב, בדרך שבה משתלבת מצות השבת בתוך פתיחת הציווי על עשיית המשכן.

כנראה מסיבה זו, עמדו חז"ל במכילתא דרי' ישמעאל על קשר זה בין השבת ובין עשיית המשכן, דווקא בראש פרשת ויקהל, מה שלא עשו במצות שבת שבפרשת כי תשא.

13. וכך שנינו במכילתא:

"ויקהל משה" וגו' – למה נאמרה פרשה זו? לפי שהוא אומר (כ"ה, ח) "ועשו לי מקדש", שומע אני בין בחול בין בשבת, ומה אני מקיים "מחלליה מות יומת" (ל"א, יד – פסוק מהציווי על שבת בפרשת כי תשא) בשאר כל מלאכות, חוץ ממלאכת המשכן...תלמוד לומר "ויקהל משה..."- בחול ולא בשבת.

פרשנות זו, לה שותפים כל מפרשי הפשט, מוכיחה למפרע כי גם הציווי על השבת בפרשת כי תשא נאמר באותו הקשר ולשם אותה מטרה. בבוא משה לצוות את בני ישראל על עשיית המשכן, הוא פתח את דבריו במה שסיים הציווי שהוא עצמו קיבל מאת ה'.

מדוע עשה כן? זאת עשה, מפני האופי התכליתי-מעשי של דבריו לישראל: איסור המלאכה בשבת הנוגע לעשיית המשכן, הוא דבר שנחוץ לדעתו עוד בטרם ניגשים אל המלאכה. בציווי ה', לעומת זאת, מצות שבת נמצאת בסיום הציווי, משום שהקשר שלה לעשיית המשכן הוא רק על דרך הניגוד: אין השבת נדחית מפני עשיית המשכן.

כמו כן המשנה הראשונה בפרק הזורק (פרק יא) לומדת את דין המושיט והזורק מגזוזטרא אחת לחברתה, ושתייהן ברשות הרבים, מעבודת הלויים.

8. מסכת שבת פרק י"א משנה א':

"שכן הייתה עבודת הלויים: שתי עגלות זו אחר זו ברשות הרבים, מושיטין הקרשים מזו לזו, אבל לא זורקין" אף ההבחנה בין אבות לתולדות נתלית במלאכות המשכן, ואף החלוקה הפנימית שבין אבות דומים נתלית בכך.

9. הגמרא בשבת ע"ג ע"ב שואלת:

"היינו זורה היינו בורר, היינו מרקד"

ומסביר רש"י את שאלת הגמרא:

"כולן מלאכה אחת הן – דמפריש אוכל מן הפסולת"

ועונה הגמרא:

"כל מילתא דהויא במשכן, אף על גב דאיכא דדמיה לה, חשיב לה"

לאור כל האמור לעיל עולה השאלה: מהו פשר הקשר הזה בין מלאכות שבת למלאכות המשכן? מניין ברור לתנאים ולאמוראים במסכת שבת, כי המקור למלאכות שבת הוא במלאכות שנעשו לשם הקמת המשכן?

עשיית המשכן – "בחול ולא בשבת"

בשני מקומות בפרשות המשכן מופיעה מצות שבת. המקום הראשון הוא בסיום הציווי הגדול על עשיית המשכן. ציווי זה נמשך על פני פרשות תרומה, תצוה וראשיתה של פרשת כי תשא, וסיומו במצות שבת.

10. שמות ל"א, יב-יז:

"אֲדָ אֶת שְׁבֹתַי תִּשְׁמְרוּ... מְחַלְלֵיהָ מוֹת יוּמָת, כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָּהּ מְלָאכָה, וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמִּיהָ".

ודעת פרשנים רבים היא שמטרת הציווי על השבת במקום זה היא לאסור את עשיית המשכן בשבת, אף שדבר זה לא נאמר שם בפסוקים במפורש, וגם חז"ל במדרשיהם לא העירו על כך.

המקום השני שבו מופיעה מצוות שבת הוא בראש פרשת ויקהל.

11. שמות ל"ה א-ה):

וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם.

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לְכֶם קֹדֶשׁ, שְׁבֹת שְׁבֹתוֹן לַה', כָּל הָעֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוּמָת. לֹא תַבְעֲרוּ אִשׁ בָּל בַּל מִשְׁבֹּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבֹת.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר. קָחוּ מֵאֲתָכֶם תְּרוּמָה לַה'...

בפסוק א מופיעה פתיחה לציווי שמצוה משה את בני ישראל על עשיית המשכן – "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם". בפסוק ב נפתחים בדבריו של משה מעין

צבי, השוחטו, והמפשיטו, המולחו, והמעבד את עורו, והמוחקו, והמחטכו; הכותב שתי אותיות, והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות".

ד. מלאכות בניין הבית – "הבונה והסותר".

ה. ארבע מלאכות כלליות – הנוגעות לכמה מן המלאכות בתחומים הקודמים: "המכבה, והמבעיר; המכה בפטיש; המוציא מרשות לרשות". ונשאלת השאלה: מהו המכנה המשותף של כל הפעולות הללו שהוגדרו כמלאכות האסורות בשבת?

ומסביר הרב סמט שפעולות אלו הן הפעולות העיקריות הנצרכות לאדם בן-התרבות כדי למלא את צרכיו היסודיים: "לחם לאכול ובגד ללבוש", ספר (-התורה) לקרוא בו ובית לדור בתוכו. במילים אחרות: המאמץ האנושי המאפשר את קיומו המכובד של האדם (ויספר'), אף הוא מצרכי הקיום של האדם) הוא המהווה מלאכה שנאסרה בשבת.

בקבוצה החמישית נמנות, כאמור, מלאכות כלליות: הבערת אש וכיבוייה הן תשתית נחוצה לפעולות טכניות רבות של האדם; הכאה בפטיש היא פעולת הגימור של התוצר שיצר האדם בפעולות קודמות שנמנו; הוצאה מרשות לרשות היא הבסיס לחיים הכלכליים של בני האדם – לקיומו של שוק, שאליו מוציא האדם את תוצרתו לרשות הרבים, כדי למכרה, ובו הוא קונה את הנחוץ למחייתו.

ראיה להסבר הנ"ל אפשר למצוא במסכת שבת בא אומר רב פפא על מלאכת 'האופה' המנויה במשנתנו.

16. מסכת שבת עד ע"ב:

אמר רב פפא: שבק תנא דידן (- עזב התנא שלנו) בישול סממנין דהוה במשכן ונקט אופה!?
כלומר, אפייה ובישול הם אותה מלאכה באובייקטים שונים, ורב פפא תמה על כך שהתנא מגדיר את המלאכה כ'אופה' פת, בעוד שבמשכן היה דווקא 'מבשלי' סממנים. ותשובתו:

תנא דידן – סידורא דפת נקט!

כלומר, התנא של המשנה פירט את 11 מלאכות הפת, והאופה פת היא האחרונה בסדרת מלאכות אלו. אם כן, כדי להרכיב רשימה זו של מלאכות, לא היה צריך, אלא להתבונן בנסיבות החיים של האדם, ולסווג את כלל המאמצים שהוא מקדיש לשם קיומו לכמה תחומים בסיסיים שמהם מורכב קיום זה. ואם כן, מה לרשימת המלאכות המנויות במשנתנו על פי הסבר זה, ולמלאכות המשכן?

הסברו של רש"י לדברי רבי חנינא

רש"י, בפירושו לתלמוד באותה סוגיה שהבאנו בתחילת דברינו ביאר את דברי רבי חנינא בר חמא שאמר, כי מלאכות שבת נלמדות מן המלאכות שהיו במשכן על סמך הקשר הזה בכתובים בין מצות שבת לבין הציווי על עשיית המשכן.

14. רש"י בשבת מט ע"ב ד"ה כנגד עבודות המשכן:

פרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכות המשכן – ללמוד הימנה.

וכוונתו: סמיכות כפולה זו של פרשת שבת לפרשת מלאכות המשכן נועדה ללמוד מפרשת מלאכות המשכן למלאכות האסורות בשבת.

בדברי רש"י הללו קיים קושי מסוים: הרי פרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכות המשכן, לא לשם לימוד הלכות שבת, אלא לשם הגבלת זמן עשיית המשכן "בחול ולא בשבת". אמנם מהגבלת זמן עשיית המשכן בשבת ניתן ללמוד שכל המלאכות הנחוצות לעשיית המשכן אסורות בשבת, שלולי כן, ניתן היה להמשיך בעשיית המשכן באותן פעולות שאינן אסורות בשבת.

אולם בדברי רבי חנינא בר חמא נאמר ההפך: שכל מה שנאסר בשבת הוא רק אותן פעולות שהיו במלאכות המשכן. וזה אינו נובע מכוונת סמיכות הפרשיות של שבת ועשיית המשכן, כפי שפירשוהו חז"ל והמפרשים. מניין לנו אפוא, שהמלאכות האסורות בשבת אינן כוללות מלאכות נוספות על אלו שהיו במשכן?

כלומר שוב חוזרת השאלה: **מהו הקשר המהותי בין מלאכות שבת למלאכות המשכן, עד שברור בדברי רבותינו ז"ל שיש ביניהן חפיפה גמורה?**

סדר המלאכות במשנה ומשמעותו

ההתבוננות בדברי המשנה המונה את מלאכות השבת "ארבעים חסר אחתי" (פרק ז משנה ב), יש בה כדי ללמד מהו המקור לרשימת מלאכות אלו, ולהקשות עוד יותר את השאלה שבה נחתם הסעיף הקודם.

15. רשימת המלאכות במשנה נחלקת לחמש קבוצות:

א. מלאכות הפת – 11 מלאכות המלוות את תהליך עשיית הלחם כסדרו, וזהו פירוטן במשנה: "הזורע, והחורש, והקוצר, והמעמר; הדש והזורע; הבורר, הטוחן, והמרקיד והלש והאופה"

ב. מלאכות הבגד – 13 מלאכות המלוות את תהליך עשיית הבגד כסדרו, וזהו פירוטן במשנה: "הגוזז את הצמר, המלבנו, והמנפצו, והצובעו, והטווה, והמסך, והעושה שני בתי נירין, והאורג שני חוטיין, והפוצע שני חוטיין; הקושר, והמתיר, והתופר שתי תפירות; הקורע על מנת לתפור שתי תפירות".

ג. מלאכות הספר – 9 מלאכות המלוות את תהליך עשיית הספר (הכתוב על קלף) כסדרו, וזהו פירוטן: "הצד

יעשו מהם דבר לעבודת ה' במשכן וכליו ובגדי משרתיו, ועל ידי זה יהיו כל עובדיהם (- מעשיהם) מקודשים לשמים, כי יזכרו את ה' בכל מעשיהם, ולא יתורו לבקש המותר ולילך אחרי ההבל, כי מלאכה שלא הייתה במשכן אינה חשובה מלאכה, ואין ראוי לאדם מישראל עובד את ה' שיעסוק בה ויטריד את מחשבתו בהבליה... ולזה ציוה שייחדו את כל מעשיהם ומחשבות לבם לגבוה, ויקדישו את ראשיתם לעבודתו.

ברוך הוא וברוך שמו הגדול, אשר הבדילנו מן העמים ונתן לנו תורת אמת וחוקים טובים ומשפטים ישרים למען תהיה אהבתו ויראתו על פנינו כל הימים, אמן סלה.

18. נחמה ליבוביץ ע"ה מסכמת את דבריו באופן הבא:
הצו לעשות משכן וכלים, לבנות, לטוות, לארוג, לצרף, לרקע, לחבר, לדבר, להקיש, לנסר, לעשות באבן, בעץ, במטווה, הוא כאחת המצוות מסוג הביכורים, החלה, הקדשת הבכור, מסוג כל אותן המצוות המקדישות לה' את הראשית, למען דעת האדם... שכל הונו אינו אלא פיקדון הניתן לו מאת בוראו. אלא שכאן, לא רק היבול, המקנה, הפירות הם המקודשים, כי אם נכס יקר מכל הנכסים האלה – חכמתו וכח עשייתו של האדם, הם הם המוקדשים. עוד לפני הגיע העם למנוחה ולנחלה ולעשייה בביתו ובשדהו, בכרמו ובגינתו, בעריו ובכפריו – עוד לפני אשר יעשה האדם לביתו, יקדיש כאן מחכמתו ומיכולת עשייתו לגבוה, למען תהיה ראשית עבודתו לשם שמים.

הרב אלחנן סמט, מציע לקבל את תורף הסברו של בעל ה'ביאורי' לעשיית המשכן, אך מסב אותו לכיוון שונה: לדעת הרב סמט צודק הסברו של בעל הביאור כי בעשיית המשכן מגולמת העשייה האנושית של ישראל והיא מופנית לשמיים, אך לדעת הרב סמט טעם הדבר שונה. המשכן מבטא את הברית בין ה' לישראל, הברית שנכרתה בהר סיני, והוא גם מהווה מכשיר להמשכה ולהשלמתה של אותה ברית, בהתועדות ה' עם משה לשם השלמת נתינת התורה לישראל. 'ברית' היא התקשרות הדדית בין שני צדדים, ומטבעה יש בה פעילות של שני הצדדים כורתי הברית. כך הדבר גם בברית בין ה' לאדם. ובכן, כיצד מתבטאת במשכן פעילותם של שני הצדדים כורתי הברית, של ישראל ושל ה'?

הצד האנושי בברית זו, במה שנוגע למשכן כמייצג הברית, הוא במאמץ האנושי שיש בעצם עשיית המשכן. ישראל, המתגייסים בכל יכולתם לשם עשיית המשכן, והמקדישים לכך את כל תבונת העשייה וכישרון היצירה האנושי שיש בקרבם, מבטאים בכך את חפצם להשכיח את שכינת ה' ביניהם "שיהיה לו בית בתוכם מקודש לשמו, שם ידבר עם משה ויצווה את בני ישראל" (רמב"ן, ראש פרשת תרומה). ואילו ההבטחה הא-לוהית "ושכנתני

הטעם המשותף למלאכות האסורות בשבת ולציווי עשיית המשכן

בסוף ה'ביאורי' שלו לספר שמות כתב משה מנדלסון מסה קצרה ומקורית על טעמו של הציווי הגדול והמפורט על עשיית המשכן. נחמה ליבוביץ ע"ה הביאה את רוב דבריו במסה זו בעיונה לפרשות ויקהל-פקודי "על החזרות" (יעיונים חדשים בספר שמות', עמ' 458-461).

17. להלן נביא מקצת דבריו:

והנה נשלם ספר גאולת מצרים ומתן תורה ומעשה המשכן וכליו ובגדי הכהונה. וקדמונינו ז"ל העירו במקומות מפוזרים מהתלמוד והמדרשים על תכלית המעשים והמלאכות הנצטוות במשכן, מהו הנרצה והנרמז בהם...

אולם אחרי אשר הורשינו להתבונן בתכלית המעשים הנבחרים הללו, ולהוסיף עליהן כל אחד לפי כוחו, אף אנו... נוסיף על דברי הגדולים הנזכרים בחינה אחת בתכלית מעשה המשכן והמלאכות שנצטוו בו, ואפשר שלא זכרה אחד מהמחברים ההם לרוב פשטותה והיותה גלויה וידועה במעט הסתכלות. והיא, שכאשר בחר ה' בעם קרובו להיות לו סגולה מכל העמים, ראתה החכמה העליונה שבהיותם מקובצים על אדמתם בקיבוץ מדיני (- לאחר שייכנסו לארץ) יבקשו חשבונות רבות ואמנויות שונות בכל מלאכת חרש וחושב, כידוע שבלעדם לא יתקיים האושר הכללי ולא יתקן עניינו כראוי, אף אם אמת הדבר שהעודף בהם אך למחסור.

כי אם תתבונן בכל מלאכת עבודה וחרש וחושב למיניהם, תמצא שייפרדו למינים הללו:

(א) קצתן הכרחיות, אי אפשר שיהיה האדם לנפש חיה מאושרת זולתן, כגון אותן שהן לצורך המזון והכסות והמדור ודומיהן, ואלו נקראות 'מלאכות הצורך'.

(ב) וקצתן מביאות עזר ותועלת, אם למדינה בכללה ותיקון הקיבוץ, או לפרטיה, כגון תיקון הדרכים והגשרים, מלאכת המתכות והכלים הנעשים מהם, מלאכת הכתיבה וכיוצא בהן, ונקראו 'מלאכות התועלת'.

(ג) ויש מהן מביאות עונג ועדן לחיי האדם, אין בהן תועלת אחר, כגון מלאכת הצביעה ומעשה הרוקם והחושב והציור והמסתת וציפוי הזהב ומה שידמה להם, ונקראו 'מלאכות ההדר'...

והנה כל המלאכות הללו משובחות ומועילות להצלחת האומה, כל עוד שלא תצא בהן מן גבול השינוי והממוצע ותהרוס אל המותרות...

מעשה ייתכן לומר, שכאשר ציווה השם ברוך הוא את עמו שיקדישו את ראשית פרי בטנם ואדמתם ובהמתם לשמו הגדול, ואמרו חז"ל: אין לך דבר שאין ראשיתו מקודש לשמים, כן רצה שירימו בני ישראל את ראשית פרי מחשבותיהם ועשתונותיהם וכל כשרון מעשיהם בדברים הנוגעים לתיקון המדינה והקיבוץ, ויקדישו לעבודתו,

בתוכם", "ונועדתי לך שם ודברתי אתך" בהתממשה, היא משלימה את המעשה האנושי בקיום מטרתו – בנוכחות ה' בקרבם, בהשראת שכינה במעשה ידיהם.

שוב עתה אל שאלת מקור דבריהם של רבותינו בדבר החפיפה הקיימת בין מלאכות המשכן למלאכות האסורות בשבת.

ומסביר הרב סמט, על פי הטעם שניתן בסעיף זה לציווי על עשיית המשכן, שיש לומר שחפיפה זו נובעת מטעם משותף לשתיהן: הן בעשיית המשכן והן בשביתה ממלאכה בשבת אנו דנים על עשייתו היצרנית-תרבותית של האדם: מה שנאסר עליו בשבת מחמת היותו 'מלאכת מחשבת' לצרכי קיומו – הוא שנתחייב האדם לעשות לגבוה בבניית המשכן. ואם כן, ניתן היה להפוך את היוצרות ממה שנאמר בגמרא, ולומר כי מלאכות המשכן הן שנלמדות מאיסורי המלאכה בשבת. אלא שמפני שמלאכות המשכן מתוארות ברובן בתורה, הן בציווי על עשיית המשכן והן בתיאור קיומו של ציווי זה, ואילו מלאכות שבת לא נתפרטו ברובן, והרי הן "כהררים התלויים בשערה" (חגיגה פ"א מ"ח), מקיימים רבותינו את הכלל כי יבוא הסתום ויילמד מן המפורש, שהרי טעם אחד לשניהם.

מדוע אפוא אין עשיית המשכן דוחה שבת? ומסביר הרב סמט, שנראה שסיבת הדבר היא מטעם זה גופו – משום שבעשיית המשכן כלולה כל עשייתו האנושית של האדם, שאותה הוא מקדיש לגבוה, ואילו בשבת נצטוונו על שביתה מאותה עשייה אנושית. אמנם בעשיית המשכן מוקדשת הפעילות האנושית הזאת לה', ולא לצרכי האדם, אך סוף סוף זוהי פעילות של ששת ימי המעשה שאותה מקדיש האדם לה', ואילו קדושת השבת קבועה וקיימת, והיא קודמת בזמן ובמעלה לכל קדושה שהיא פרי המעשה האנושי. השבת אפוא אינה זמנה של אותה עשייה אנושית, לא בחייו הפרטיים של האדם, וממילא גם לא בהעלותו את אותה עשייה של ימי החול – קודש לה'.